

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байкина Н. Г., Мутьев А. В., Крет Я. В. Влияние потери слуха на адаптационные и реабилитационные процессы глухих подростков. *Адаптивная физическая культура*. 2003. № 1. С. 3–5.
2. Колишкін О. В. Теоретико-практичні основи адаптивної фізичної культури: навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 424 с.
3. Озолина Е., Дмитриев В., Рубцова Н. «Адаптивная физическая активность» как новая дисциплина в семействе спортивных наук. *Наука в олимпийском спорте*. 2002. № 2. С. 97–105.

Котеленець Аліна Сергіївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Бондаренко Ю.А.**, докт. пед.
наук, професор

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ З ІНКЛЮЗИВНИМ НАВЧАННЯМ

У статті представлено теоретичний аналіз проблеми булінгу в основній школі з інклюзивним навчанням. Висвітлено його ознаки та форми прояву відносно до дітей з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями психофізичного розвитку. Охарактеризовано особливості переживання дітьми з особливими освітніми потребами різних форм цькування та перспективу профілактичної роботи, визначені НУШ.

Ключові слова: булінг, діти з особливими освітніми потребами, учні з порушеннями психофізичного розвитку, попередження булінгу, основна школа.

Kotelenets Alina Serhiyivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A. S. Makarenko University
Supervisor - **Bondarenko Y. A.** - Doctor ped. sciences,
Professor

THEORETICAL ASPECT OF THE PROBLEM OF BULLYING IN PRIMARY SCHOOL WITH INCLUSIVE LEARNING

The article presents a theoretical analysis of the problem of bullying in primary school with inclusive education. Its signs and forms of manifestation in relation to children with special educational needs, in particular with disorders of psychophysical development, are highlighted. The peculiarities of the experience of children with special educational needs of various forms of bullying and the prospects of preventive work, defined by NUS, are characterized.

Key words: bullying, children with special educational needs, students with mental and physical disabilities, bullying prevention, primary school.

Постановка проблеми. Світова криза, процес формування нових «економічних» цінностей у суспільстві та відсутність моральних цінностей, героїв, позитивні вчинки, яких діти могли б наслідувати, в українському суспільстві мають не найкращі наслідки. При цьому непокоїть факт збільшення числа злочинів у шкільному середовищі, про що майже щодня свідчать сучасні засоби масової інформації. Формування агресивної поведінки дітей у шкільному середовищі відображає одну з найгостріших соціальних проблем – зростання насильства серед учнів.

Відповідно до проведеного дослідження експертами Українського інституту дослідження екстремізму зазначено, що 24% дітей (кожна четверта дитина) зазнають булінгу з боку однокласників протягом останніх трьох місяців, а 67% вже зазнали таке насильство. Причинами цього вони зазначають розрив у поколіннях, природна втрата монополії батьків на авторитет, зміцнення цінностей індивідуалізму в суспільстві, що затьмарює цінності сім'ї, та розвиток інформаційних технологій, що дозволяють дітям отримувати необхідну інформацію.

Проблема булінгу стосується і дітей з особливими освітніми потребами, які в умовах інклюзивного навчання також піддаються цькуванню у різних його видах і проявах, особливо у підлітковому і старшому віці. Проблема насильства в школі особливих учнів поступово займає провідне місце серед найбільш загострених проблем спеціальної освіти і потребує детального теоретичного вивчення і подальшої реалізації на практичному рівні.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему насильства досліджували такі науковці як: Р. Арон, К. Вільсон, Ш. Волін, Г. Ковганич, Г. Моргентау, Р. Нібур, В. Радула. Зарубіжні дослідники Х. Лейманн, Д. Лейн, К. Лоренц вивчали проблеми, які пов'язані з процесом психологічного та фізичного насилля. Усі дослідники підкреслюють важливість вирішення цієї проблеми як на теоретичному, так і практичному рівнях.

Метою роботи є теоретичний аналіз проблеми булінгу в основній школі з інклюзивним навчанням.

Виклад основного матеріалу. За визначенням ЮНІСЕФ, булінг – це агресивна і вкрай неприємна поведінка однієї дитини або групи дітей по відношенню до іншої дитини, що супроводжується постійним фізичним і психологічним впливом [1].

Булінг (від англ to bully — задиратися, знущатися, змушувати погрозами) – повторювані, свідомі, навмисні та обдумані дії з наміром нашкодити, викликати страх шляхом погрози подальшою агресією [2].

У методичних рекомендаціях Міністерства освіти і науки України щодо запобігання та протидії насильству зазначено, що об'єктами булінгу, в першу чергу, стають ті учні, які мають відмінність від однолітків, зокрема в особливості зовнішності; манері спілкування, поведінки; незвичайному захопленні; соціальному статусі, національності, релігійних поглядах тощо . Найчастіше жертвами булінгу стають діти, які мають порушення у фізичному і психічному розвитку: порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, мовлення (заїканням, дислалія), порушенням письма (дисграфія) та читання (дислексія), з порушеннями інтелектуального розвитку та затримкою психічного розвитку [3].

До ознак боулінгу відносяться такі, як:

1. Дисбаланс сил – злочинець та жертва обов'язково мають різний соціальний статус, фізичну чи психологічну адаптацію до навколишнього середовища, різну стать, расу, релігію, сексуальну орієнтацію тощо;

2. Намір нашкодити – правопорушник навмисно заподіює потерпілому емоційний або фізичний біль, із задоволенням за цим спостерігає.

3. Загроза подальшої агресії – винний та потерпілий розуміють, що це не перший і не останній випадок зловживання.

Доведеним є той факт, що жертви знущань із порушеннями психофізичного розвитку довготривало страждають і в таких умовах, найгостріше відчувають свою неповноцінність, психологічне і фізичне виснаження або приниження. Як наслідок, це впливає на їхню успішність, призводить до погіршення оцінок, пропуску занять, відсутності концентрації уваги тощо. Такі діти відчувають приниження, страх знаходитися у колективі, низьку самооцінку, їх виключення часто призводить до депресії, самотності і суїцидальних намірів, які можуть тривати роками. Тому, чим раніше відбудеться припинення цькування, тим краще в довгостроковій перспективі для потерпілого відбудеться соціальна адаптація і самореалізація у більш дорослому житті.

Булінг до учнів із порушеннями психофізичного розвитку проявляється в багатьох формах: вербальна, фізична, соціальна та кібербулінг. *Вербальний або словесний боулінг* – це словесне знущання або залякування за допомогою

образливих слів, яке включає в себе постійні образи, погрози й неповажні коментарі про кого-небудь (про зовнішній вигляд, релігію, етнічну приналежність, інвалідність, особливості стилю одягу і т. п.). Діти з особливими освітніми потребами, які усвідомили прояв словесного знущання, часто стають розгубленими, вибагливими або мають проблеми з апетитом. Вони скаржаться на образливі слова, які хтось висловив на їхню адресу.

Фізичний булінг – фізичне залякування або булінг за допомогою агресивного фізичного залякування, що полягає в багаторазово повторюваних ударах, підніжках, блокуванні, поштовхах і дотиках небажаним і неналежним чином. Значна кількість дітей з особливими освітніми потребами не розповідають про фізичне насильство своїм батькам, однак на їх тілі можна побачити незрозумілі порізи, подряпини, удари, синці, відсутній або порваний одяг, часті скарги на головний біль і біль у животі.

До *соціального боулінгу* відноситься соціальне залякування або булінг із застосуванням тактики ізоляції і припускає, що когось навмисно не допускають до участі в роботі групи, трапези за обіднім столом, гри, заняття спортом чи громадською діяльністю. Для дітей з особливими освітніми потребами, які зазнають цю форму боулінгу притаманна зміна настрою, небажання долучатись до однолітків, прагнення до самотності. Доведено, що дівчата частіше, ніж хлопці, відчують соціальну ізоляцію, невербальне чи емоційне залякування. Емоційний біль цього виду цькування може бути таким же сильним, як і фізичне насильство, і тривати набагато довше.

У сучасному світі, в умовах обмежень у реальному спілкуванні, пов'язаними із карантинними заходами, розповсюдженим виявився і кібербулінг або булінг у кіберпросторі, що полягає у звинуваченні когось з використанням образливих слів, брехні та неправдивих чуток за допомогою електронної пошти, текстових повідомлень і повідомлень у соціальних мережах, де спілкуючись, учні ображають інших, поширюють плітки, особисті фотографії, зроблені в роздягальнях чи вбиральнях. У дітей, на яких поширене кіберцькування, спостерігаються проблеми зі сном, вони намагаються не відвідувати уроки, що проходять у дистанційному режимі, відмовляються від улюблених занять, мають похмурий вигляд, після того як прочитали неприємні повідомлення на свою адресу.

Важливим в аспекті профілактики цього явища серед школярів є виховання на загальнолюдських цінностях. Нова Українська школа покликана

на формування ціннісного ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством.

Висновки. Розв'язати проблему насильства щодо неповнолітніх можна тільки у разі спільної роботи педагогів, батьків і всіх дорослих, які причетні до виховання дітей. Успішність впровадження інклюзивної освіти залежить від готовності педагогічних працівників та батьків вирішувати існуючі проблеми в освіті дітей з особливими потребами, розуміти інклюзію як цінність демократичного суспільства, зміна ставлення до дітей з особливими освітніми потребами з боку усіх громадян України.

Перспектива дослідження. Перспективою дослідження є виявлення ефективних шляхів попередження і подолання булінгу у класах з інклюзивним навчанням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Веб-сторінка кампанії ЮНІСЕФ проти булінгу URL: <http://www.stopbullying.com.ua>.
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (07.12.2017, № 2229-19) URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>.
3. Лист Міністерства освіти і науки України «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству» (18.05.2018, № 1/11-5480) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18>.

Кошелівська Тетяна Василівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Бондаренко Ю.А.**, докт. пед. наук,
професор

КАЗКОТЕРАПІЯ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Стаття присвячена одній з достатньо нових і цікавих методик виховання дітей – казкотерапії. Крім суто виховної функції, казкотерапія має терапевтичне значення, зокрема, цей метод сприяє зниженню рівня тривожності, подоланню деяких фобій, а також застосовується при лікуванні окремих психосоматичних розладів. Саме тому для ширшого впровадження методу казкотерапії видавцям слід звернути увагу на підготовку та видання казок. Розглянемо методи і прийоми казкотерапії, які застосовуються в діагностичній, розвивальній, корекційній роботі, психологічному консультуванні. Проаналізуємо діагностичний, розвивальний потенціал технік казкотерапії.

Ключові слова: діти, навчання, педагогіка, психологія, казки, казкотерапія.